

vadonleső

vadonleső

Értékké tenni az élményt!

Mikor találkozhatsz velük a természetben?

Ebben a naptárban megnézhetitek, hogy melyik fajunkat mikor érdemes keresni, hiszen nem mindig figyelhető meg jól mindegyik a természetben.

[illegible]

Köszöntő

Kedves Olvasó!

Örülünk, hogy ilyen formában is eljuttottunk Hozzád! Ezzel a füzettel az volt a célunk, hogy egy kicsit személyesebb formában is bemutatthassuk Neked a Vadonleső Programunkat.

Amellett, hogy sok hasznos információt összegyűjtöttünk benne a programmal kapcsolatban, személyes élményeket, érdekességeket és kulisszatitkokat is megosztunk. A közvetlen hangvételnek tudható be, hogy a füzet leghangsúlyosabb részét, a programban szereplő növény- és állatfajokról szóló fejezeteket mi, az egyes fajok fajfelelősei írtuk. Ezeknek a fajoknak a megfigyelési adatait mi dolgozzuk fel és ellenőrizzük („validáljuk”), illetve az azokra vonatkozó kérdéseitekre, észrevételeitekre is mi válaszolunk.

Minden egyes faj bemutatását azzal kezdjük, hogy mi magunk miért, hogyan kötődünk hozzá. A fajjal kapcsolatos furcsaságokat, érdekességeket az adataitokból levonható legfontosabb eredmények, következtetések zárják ezekben az írásokban. A többi fejezet szintén segít eligazodni a „vadonlésés” izgalmas és lelkesítő, ugyanakkor természetvédelmi szempontból rendkívül hasznos folyamatában.

Bízunk benne, hogy Te is elhivatott természetvédő leszel, hiszen nemcsak a szakembereknek, mindenkinek van lehetősége tenni azért, hogy természeti értékeinket a következő generációk számára is meg tudjuk őrizni. Járj nyitott szemmel, keresd természeti értékeinket, és rögzítsd megfigyelésedet! Keresd meg, találd meg, dobd át a Vadonlesőre!

Vadonleső Csapat

LEGYÉL, TE IS VADONLESŐ!

Vadonleső Program

Aki egy kicsit is nyitott szemmel jár a természetben, az számos állattal és növényvel találkozik a szabadban. Vannak olyanok, amelyekről azt sem tudjuk, hogy mifélek, de vannak, amiket már jó ismerősként látunk viszont újra és újra. Nem is gondolnánk, hogy ezek az apró megfigyelések mennyire hasznosak is lehetnek a természetvédelmi munkában, amennyiben ezek az információk eljutnak a megfelelő helyekre, a megfelelő emberekhez.

Ez a felismerés vezetett oda, hogy 2009-ben útjára indítottuk a Vadonleső Programot, amely miközben hasznos időtöltést és kellemes szórakozást nyújt Neked, rendkívül fontos adatokat gyűjt. A program, az internet adta lehetőségeket kiaknázva, jelenleg 18 könnyen felismerhető, közismert, védett állatról és növényről aktuális

és pontos elterjedési adatokat gyűjt GoogleMaps alapú felület segítségével, ahol akár „bikor pontossággal” azonosítható a megfigyelés helye. A program első tizenkét éves működése alatt több mint 15 000 megfigyelést küldtetek, oldalainkat évi 35-40 ezren látogatták, használjátok rendszeresen. Aki eddig még nem tette, a programhoz könnyen csatlakozhat: csak egy internetkapcsolattal rendelkező számítógépre, okostelefonra, vagy tabletre és egy kis lelkesedésre van szüksége. A www.vadonleso.hu oldalon aztán minden szükséges információt megtalálasz az érintett fajok felismerésével és az adatrögzítés módjával kapcsolatban. A bejelentésben az a legizgalmasabb, hogy a megfigyeléseid a rögzítést követően azonnal megjelennek a térképen, és ott is maradnak, később bármikor újra megnézheted őket.

Vadonleső mobil alkalmazás

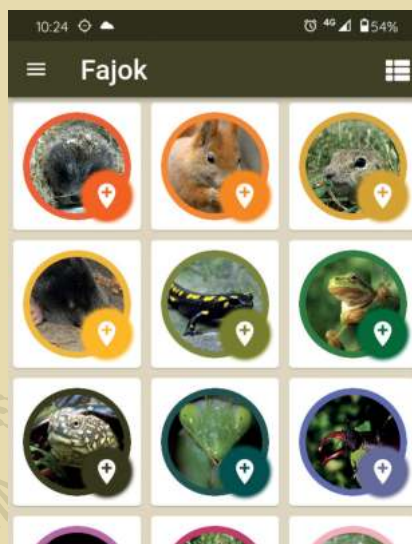
Ma már szinte mindannyiunknak ott lapul a zsebében egy okostelefon, rengeteg hasznos (és valljuk be, olykor haszontalan) felhasználási lehetőséget biztosítva. Hamar rájöttünk, hogy a vadonlesést nagyon leegyszerűsíti és gyorsítja, ha nem kell minden alkalommal megkeresnünk térképen az észlelés helyét, felcsapnunk a naptárat, hogy „milyen nap is van ma?”, megnéznünk az óránkon az időt, letöltenünk a fényképezőgépünkről a képeket és így tovább, hanem ezt csendben és függően elvégezzük helyettünk az amúgy is nálunk lévő mobiltelefonunk. Persze, ha letöltöttük már a (Android és iOS rendszerekre is elérhető) Vadonleső applikációt.

Amennyiben kipróbálnád, töltsd le az applikációt (a QR kódok segítenek megtalálni a megfelelő „áruházakban”), jelentkezz be és ettől kezdve, ha engedélyezed, a telefonod megjegyzi a felhasználói adataidat (email cím, név) és automatikusan csatolja az összes későbbi bejelentésedhez, tehát ezeket már nem kell többször beírnod.

A bejelentés folyamata nagyon egyszerű, néhány alkalom után már rutinszerűen fog menni. Akkor sem kell aggódnod, ha a beküldés pillanatában valamiért épp nincs inter-

netkapcsolatod: az észlelést a telefonod tárolja. A tárolt pontokat később az „Admin” menü „Offline” pontjából egyesével tudod beküldeni, amikor már helyreállt az internetkapcsolatod. Arra figyelj, hogy ezek a pontok csak addig maradnak meg az eszközödn, amíg el nem távolítod az alkalmazást, vagy ki nem jelentkezel az „Adataim” menüpontban.

Az észlelés során egy fotót is csatolhatsz az eszköz kamerájával (összesen hat fényképet utólag is csatolhatsz egy korábbi ponthoz, de erre csak az internetes felületen van lehetőség).

témafelelős:
Váci Olivér
etológus

Keleti sün

Erinaceus roumanicus

Védett, természetvédelmi értéke:
25.000 Ft

Miért szeretem?

A sünek nekem a természet kitartását hirdetik a városi környezetben. Nem kifejezetten fürgék és nem is szélsőségesen ügyes rejtőzködők, lépten-nyomon összefutok velük, ahogyan szürkület után átdöcögnek az úttesten, sietnek oda, ahol egy kis zöld facsoport vagy cserjesáv maradt a közelben. Tüskés „védőburkuk” a civilizációs veszélyek ellen azonban nem igazán hatékony. Étrendjükben viszont nem mondhatók válogatósnak: noha a rovarok a kedvenceik, mindenféle szerves maradékot is eltakarítanak.

Tudtad-e róla?

Elgondolkodtál már azon, hogy egy ilyen szúrós „tűpárna” hogyan jöhet világra anélkül, hogy szülőanyját megszúrkálná? Nos, a bölcs természet ezt úgy oldotta meg, hogy az újszülött sünek egyébként rózsaszín tüskéi még gumyszerűen

puhák, rugalmasak és egyáltalán nem szúrnak. Kell jó néhány nap, mire megkeményednek, besötétednek és védelmi feladatuknak megfelelően szúróssá válnak.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

Mivel a sünekről nagyon sok, sőt a legtöbb megfigyelést küldtéték nekünk, rendkívül sokrétű az adatok felhasználhatósága. Azonosíthatjuk például azokat az útszakaszokat, ahol nagyon sok süngázolás történt. Ennek tudatában figyelmeztető táblákat helyezhetnek ki, de az útépitések tervezése során is felhasználható ez az információ.

Mókus

Sciurus vulgaris

Védett, természetvédelmi értéke:

25.000 Ft

Miért szeretem?

Télen-nyáron, erdőkben és parkokban lépten-nyomon szemem elé kerülhetnek. Mindig izgalommal tölt el, ha kora tavaszi kergetőzésüket látom. Játékos bújócskájuk, a fák törzsei mögüli kukucskálásuk rendkívül szórakoztató.

Tudtad-e róla?

Sokak számára meglepő módon a mókusok nem odúban laknak, hanem gallyfészket építenek, magasan a fák lombkoronájában. Nem alszanak valódi téli álmot, az őszi időszakot az ősszel felhalmozott termésekkel (makkal, dióval, mogyoróval) vészeli át.

témafelelős:
Bakó Botond
viselkedésszkológus

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

Mindhárom európai színváltozata (sárga, vörös, barna) egyaránt előfordul hazánkban, sokszor egymás mellett is. A Vadonlesőre feltöltött mókus előfordulási adatok alapján látványosan nyomon követhető ennek a rágszálónak a térhódítása, például a debreceni Nagyerdő területén.

Ürge

Spermophilus citellus

Fokozottan védett,

természetvédelmi értéke: 250.000 Ft

Miért szeretem?

Mivel korábban ürgekutatóval foglalkoztam, nekem ez a barátságos rágcsáló a szívem csücske. Minél többet tudok meg róla, annál erősebb bennem az a meggyőződés, hogy ökológiai rendszerében központi helyet foglal el. Országos állománycsökkenése, eltűnése egy-egy korábbi lelőhelyről, komoly aggodalommal tölt el, mivel ezt környezete is megsínyli majd: egykori élőhelye átalakul, elszegényedik.

témafelelős:
Váczi Olivér
etológus

Tudtad-e róla?

Vajon hogyan állapítható meg egy legelőről, hogy élnek-e rajta ürgek? Nyáron, szép napos délelőttökön magukat az állatokat is megfigyelheted, de nem ideális körülmények között üres a puszta. Mégis, a mintegy 4 cm átmérőjű, meredek járatban folytatódó ürgelyukak elárulják gazdáikat. Egy-egy egyed járatrendszerre többkijáratos, gyakran akár 10 méter hosszú és nyáron 60-80 centiméterre, télen akár 150 centiméternél is mélyebbre hatol a talajba.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

Az országos ürgeállomány változásait a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer évről évre nyomon követi. Mivel az alkalmazott módszer mindig ugyanannak a 63 populációnak az éves felméréséből indul ki, újabb, eddig ismeretlen állományok előkerülését nem biztosítja. Ezzel szemben Ti, a Vadonleső Programban, már hozzásegítettetek minket, szakembereket, újabb állományok megjelenésének igazolásához.

Vakond

Talpa europaea

Védett, természetvédelmi értéke:

25.000 Ft

Miért szeretem?

Nem biztos, hogy akkor is feltétlen híve lennék a túrásépítő vakondnak, ha olyan talajú lenne a kertem, amelyben korlátlanul garázdálkodhat, de az biztos, hogy eltűrném. Tudom ugyanis, hogy rovarevő lévén, azokat a lárvákat és pajorokat tizedeli, amelyeket nincs, aki ilyen lelkesen űzze a kertemben. A túrások pedig csak a kertészeknek kellemetlen melléktermékek.

Tudtad-e róla?

Vannak olyan növények, amelyek jelenlétét a vakondok nem nagyon kedvelik, és ha tehetik, elkerülik az ilyenekkel beültetett ketrészeket. Persze ez csak akkor működik, ha találunk a közelben olyan területet, ahova elhúzódhatnak. Ilyen növény például a nagy sárfű (más néven kerti sárfű, hasindító kutyatej, vagy vakondfű – *Euphorbia lathyris*), amely 1-1,5 méter magasra nő, kétéves, dekoratív, mérgező tejnedvet termelő dísznövény.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A vakond az egyik legjobban elterjedt „vadonlesős” faj. Mégis, országos elterjedéséről, tudományos munkákból nagyon keveset tudhatunk meg. A Vadonleső adatbázisában található vakondadatok azonban amellelt, hogy már a faj elterjedési térképét is szépen kirajzolják, az önkénteseink aktivitásának térbeli és időbeli megoszlását is jól mutatják: kiderül, hogy mikor, hol lesik legtöbbször a vakondot.

témafelelős:
Váczai Olivér
etológus

témafelelős:
Bokor Veronika
természetvédelmi ökológus

Denevérek

Chiroptera
Védett és fokozottan védett
természetvédelmi értékük:
25.000 – 500.000 Ft

Miért szeretem?

A denevérek különleges testfelépítése és életmódja mindig is ámulatba ejtett. Bőrszárnyak, éjszakai aktivitás, fejfelé lógás, ultrahangos tájékozódás – ezek mind elképesztő bizonyítékai a természet sokszínűségének. A fajcsoporttal 2016-ban kezdtem el foglalkozni, amikor az „Év Emlőse: a denevér” program keretében több denevérgyűrzési rendezvényen vehettem részt. Kézben tartva ezeket a törékeny állatokat, rögtön beléjük szerettem.

Tudtad-e róla?

A denevérek anyagcseréje rendkívül gyors, testsúlyuk felével megegyező mennyiségű rovar is elfogyaszthatnak éjszakánként. Egy 6-7 grammos törpedenevér esetében ez 800 szúnyogot jelent. A téli időszakot csak úgy képesek átvészelni, hogy hosszú álomba merülnek. Energiaigényüket ilyenkor az ősszel felhalmozott zsírraktárakból fedezik. Ha telelésben megzavarják őket, akkor idő előtt felélhetnek a tartalékaikat és elpusztulnak, ezért fontos, hogy SOHA NE ÉBRESZD FEL AZ ALVÓ DENEVÉRT!

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

Kevés természetes ellenségük van (pl. baglyok, menyétfélék), a legnagyobb veszélyt az ember környezetpusztítása jelenti számukra. Emiatt a legtöbb faj mára komoly veszélybe került. A barlang- és épületlakó denevéreknél a helyhűség nagyon erős. Fontos, hogy a menedékhelyeket (pl. templomok, panelépületek, lakóházak) mindig denevérbarát technológiával újítsák fel, elkerülve az állatok elpusztítását. A pihenőhelyek ismerete kulcsfontosságú a denevértudomány megőrzése szempontjából, ezért minden olyan adatnak, amit az önkéntesek a denevér-szálláshelyekről gyűjtenek, a természetvédelemben dolgozó szakemberek nagy hasznát vehetik.

Foltos szalamandra

Salamandra salamandra
Védett, természetvédelmi értéke:
50.000 Ft

Miért szeretem?

Erdők alján, hegyi források, csermelyek hideg vizében mindig élmény megpillantani ezeket az ékszerszépségű kétélűeket. Egy-egy tavaszi szalamandravonulást „elcsípni” az év legnagyobb természeti élménye lehet.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A Vadonlesőre pár év alatt feltöltött szalamandraadatok teljes mértékben lefedik a tudományos kutatók, felmérők mintegy száz évre visszanyúló adatait, sőt, jó néhány olyan előfordulást is megmutattak, amiről a tudomány eddig nem tudott.

témafelelős:
Bakó Botond
viselkedéskökológus

Tudtad-e róla?

A legendákkal ellentétben nem oltja el a tüzet, viszont fontos számára, hogy mindig nyirkos maradjon a bőre. Kötőhártya-gyulladást okozhat a kültakarójában termelődő „szalamandrin” elnevezésű bőrmérge, ezért ne fogdossuk, vagy legalább mossunk utána alaposan kezét!

témafelelős:
Bakó Botond
viselkedésszociológus

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A levelibékák a Vadonleső adatok szerint országos elterjedésűek, így hazánk számos pontján hallhatjuk napközben jellegzetes hangjukat. Nagyon fotogének, ha meglesitek, fényképezzétek le és csatoljátok a bejelentéseitekhez, mert eddig csak nagyon kevés kép érkezett róluk!

Zöld levelibéka

Hyla arborea

Védett, természetvédelmi értéke:

10.000 Ft

Miért szeretem?

„Leveli béka fönna fán,
kucorog egész délután
Madár, ha rikkant ő se rest,
valami furcsa dalba kezd.
Valami furcsa dalba fog,
gurguláz, hortyog, motyorog”
Gryllus Vilmos: Levelibéka (részlet)

Tudtad-e róla?

Csak a hímek brekegnek, a torkukon található sárgás színű hanghólyag segítségével, amely felerősíti jellegzetes dalukat. Végtagjaikon és a hasuk felszínén mirigyek találhatók, amelyek ragacsos váladéka segítségével tudnak megtapadni a leveleken, de akár az ablak felszínén is.

Mocsári teknős

Emys orbicularis

Védett, természetvédelmi értéke:

50.000 Ft

témafelelős:
Bakó Botond
viselkedésközügus

Miért szeretem?

Európa egyetlen édesvízi teknőisével találkozní mindig élményszámba megy, becserkelni a vízben levő fatörzseken sütkérező példányokat indiános óvatosságot igényel. Elég egy ágreccsenés és halk csobbanással, már el is tűntek a szemünk elől.

Tudtad-e róla?

Tojásokkal szaporodnak, amelyeket a napsütötte, de nedves partmenti homokba, laza talajba ásnak az anyateknősök. A rókák előszeretettel kutatnak a tojáslakomák után és bizony, ha rábukkannak egy-egy tojásrakó helyre, nem sok marad utánuk a tojásokból. Ez komoly veszélyeztető tényezőt jelenthet az állományok fennmaradásáa szempontjából.

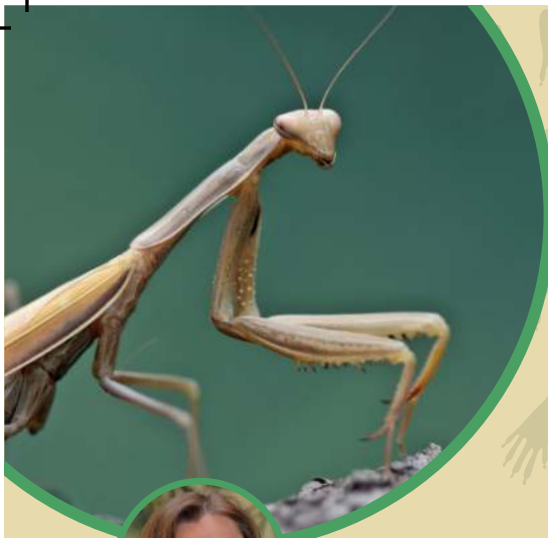

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A Vadonlesőre feltöltött adatok azt mutatják, hogy hazánk majd minden állóvíze, tava, holtága megfelelő otthont biztosít a teknősöknek. Meglepő módon a teknős bejelentések közel 40%-a belterületről érkezett, ami azt jelenti, hogy a településektől nem is kell távol mennünk ahhoz, hogy megpillanthassuk egy-egy példányát.

témafelelős:
Varga Ildikó
állatökológus

Imádkozó sáska

Mantis religiosa

Védett, természetvédelmi értéke:

5.000 Ft

Miért szeretem?

Számomra a fajban van valami természetfeletti, a fején lévő nagy, ufószerű szemek, amelyek nagyon intelligensen követik a zsákmány vagy akár a szemlélődő természetjáró mozgását, a kecsesen tartott, de hatékony szorításra képes elülső lábak és az áttelelő petetok kinézete miatt.

Tudtad-e róla?

Impozáns mérete és hatékony fogólábai ellenére az imádkozó sáska is meg tud ijedni. Ekkor felemelkedve és az elülső lábait széttárva, elijesztésül elővillantja a lábak tövéénél elhelyezkedő, fekete szemeket utánzó foltjait, amellyel nagyobb és félelmetesebb ellenfél képzetét igyekszik kelteni.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

Ősszel megsaporodnak a bejelentésekkel párhuzamosan hozzánk érkező jelzések, amelyek arról számolnak be, hogy a sáskák „birtokba veszik” a lakásokat, éléskamrát, mivel a hidegebb időkben próbálnak védett helyre húzódni. Az év többi részében is viszonylag sokszor kerül szem elé lakott területeken. A megfigyelésekhez fűzött megjegyzésekben gyakran beszámolnak az állatok színéről, amely a környezethez igazodva rendkívül változatos lehet.

Nagy szarvasbogár

Lucanus cervus

Védett, természetvédelmi értéke:

10.000 Ft

Miért szeretem?

A bogarak közül a szarvasbogarat különösen kedvelem, mert mindig mosolyra késztet, amikor egy hím példányt, a fején a hatalmas szarvat – mint egy kivont kardot – büszkén viselve, függőleges tartásban, zúgó hangot hallatva elrepül felettem alkonyatkor.

témafelelős:
Varga Ildikó
állatökölógus

Tudtad-e róla?

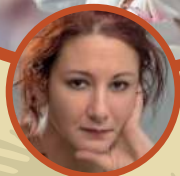
Mint a bogaraknak általában, a szarvasbogárnak is szabad bábja van, amelyet nem borít egységes kitines tok, ezért a végtagok és a szárnyak is jól láthatók és elemelhetők a testtől. A szarvasbogár esetében a hasoldalon a nagyméretű rágók (szarv) is észlelhetők. A bebábozódó szarvasbogár bábbőlcsőt készít. A bogarak ősszel kelnek ki, de csak késő tavasszal rágják ki magukat a gyökerek közül a felszínre.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A szarvasbogarat klasszikusan erdőlakó, elsősorban tölgyesekhez kötődő fajnak tartjuk, de a bejelentésekben nagy számban jelezték lakott területen lévő kertekből, üdülő- és hétvégi házak környékéről, ahol idős gyümölcsfán, illetve fűzekon észlelték. Nem meglepő, hogy a nagy szarvakat viselő, zúgó hanggal repülő, nappal is a fák törzsén harcoló hímekről összességében jóval több bejelentés érkezik, mint a szerényebb külsejű nőtényekről. A mérleg azonban a nyár végén a hölgyek felé billen, mivel a pár hétig élő hímekkel szemben, ők akár az őszig is kitartanak.

témafelelős:
Farkas Anna
hidrobiológus

Nappali pávaszem

Nymphalis io

Védett, természetvédelmi értéke:
5.000 Ft

Miért szeretem?

Kezdetben kevésbé nyűgözött le, hiszen a leggyakoribb és talán a legismertebb nappali lepkénk, szinte mindenhol megtalálható, a természetes élőhelyek mellett városi parkokban, kertekben is, hernyói ugyanis olyan közönséges tápnövényeken fejlődnek, mint a csalán és a komló. Így ha kertünkben saját pávaszemeket szeretnénk, nincs más dolgunk, mint némi csalánt ültetni benne. Megjelenése vitathatatlanul dekoratív és megvan a maga funkciója: nyugalmi állapotban a lepke összecukott szárnyainak fonákján a mintázat elszáradt levelet utánozva, a rejtőzködést segíti. Mikor egy ragadozó (pl. madár) mégis felfigyel rá, a szárnyain található feltűnő szemfoltok hirtelen felvillantása annak elriasztását szolgálja.

Tudtad-e róla?

Jobban utánajárva fény derült izgalmas viselkedésére. A nappali pávaszem áttelelő lepkénk, a hideget gyakran padlásokra, pincékbe húzódva vészeli át. Ilyenkor a telelő lepkének szintén ügyes stratégiája van az itt rá leselkedő ragadozók (pl. a lepkéket is fogyasztó egerek) elleni védekezésre. Mégpedig szárnyainak nyitogatásával és összecukásával olyan „sziszegő” hangot kelt, amivel, kísérletben is igazoltan, igen hatásosan elriasztja támadóit.

Mit tapasztaltunk? Mire használjuk az adatokat?

A Vadonleső Programban 2019-től gyűjtjük róla az adatokat. Nagyon várjuk a további bejelentéseiteket, amely alapján kirajzolódhat a lepke eddignél jóval részletesebb elterjedéstérképe, szemléltetve a városi környezethez való alkalmazkodást is.

Fehér tündérrózsa

Nymphaea alba

Védett, természetvédelmi értéke:

5.000 Ft

Miért szeretem?

Az első „Tüskevár” élményem 9 éves koromban ért, amikor öcsémmel először kötöttük el apám ladikját a Berekben (Sáros-patak, Keleti-Bodrog-holtág), hogy paprikás-kenyérrel sütnivaló keszeget fogjunk. A sok sárga vízitők virág között szinte világított a tündérrózsa. Később botanikus-természetfotósként is megmaradt bennem ez a „heuréka” élmény, hiszen a virág szó szerint szemet gyönyörködtet.

témafelelős:

Takács András Attila
botanikus-természetfotós

Tudtad-e róla?

Az ősi Egyiptomban az élet eredetéként tisztelték, tudományos nevét (*Nymphaea alba*) a szépséges csábító és bódító (a virág és magjai mámorító/fájdalomcsillapító hatásúak) vízi nimfákról kapta. A tündérrózsa többszörös rekorderünk: a hazai flóra legnagyobb méretű virágával és rögzült hínárnövényként akár 3 méteres szárral is büszkélkedhet.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

2019-ben a vízitúrák társadalommal összefogva felmérési kampányt folytattunk Beck Zoltán (30Y) és a Dunaújvárosi női vízilabda csapat részvételével, amelynek az eredményeként 109 bejelentésre nőtt az észlelések száma, amelyek jól mutatják a jellegzetes természetközeli állóvízi élőhelyeinket.

témafelelős:
Csenedsné Bata Kinga
botanikus

Kikeleti hóvirág

Galanthus nivalis

Védett, természetvédelmi értéke:
10.000 Ft

Miért szeretem?

Egy Eger melletti kis faluban nőttem fel, és gyerekkoromban gyakran jártunk kirándulni a szüleimmel, később a barátaimmal, sőt egyedül is sokszor barangoltam a környékbeli erdőkben, mezőkön. A hóvirágot régről ismerem, a hosszú telek után az első virág volt, amivel találkozhattam a túráim során.

Tudtad-e róla?

Amikor nagy tömegével látjuk virágozni az erdőben, jusson eszünkbe, hogy védett növényről van szó, ezért kiásása, virágának letépése természetkárosítást jelent és természetvédelmi bírság fizetését vonja maga után. Szerencsére manapság már számos más hóvirágfajhoz – bizony jól olvasod, sok különböző hóvirágfaj létezik – és kinemesített kultúr-
változatához lehet hozzájutni a kereskedésekből, így lehet úgy is hóvirágunk, hogy közben nem károsítjuk a természetes állományok genetikai sokszínűségét.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A kertekben virító, ültetett hóvirágokról is érkeztek bejelentések a Vadonlesőbe, azonban ezek az adatok a természetvédelem számára nem hasznosíthatóak. Ugyanis csak a hazánkban őshonos kikeleti hóvirágról és annak a természetes előfordulási helyéről szeretnénk pontosabb képet kapni, hiszen erre a fajra az Európai Unió is kiemelt figyelmet fordít, ezért hazánkban is hatévente jelentést kell készíteni a faj egyedszámáról, elterjedéséről és természetvédelmi helyzetéről.

Leánykökörcsin

Pulsatilla grandis

Védett, természetvédelmi értéke:

10.000 Ft

témafelelős:
Sashalmi Éva
ökológus

Miért szeretem?

A leánykökörcsin több ok miatt is az egyik kedvenc tavaszi virágom. Ha rá gondolkok, először a selymes tapintása jut eszembe, amely még különlegesebbé teszi számomra az amúgy is olyan kecses, törékeny, lila virágú kis növényt. A megjelenése mellett azért is kötődöm hozzá, mert a legkedvesebb Eger környéki túráimat juttatja eszembe. A növényre bukkanva mindig elfog egy nehezen megfogalmazható, üdítő, felszabadító érzés, mert megragadó bájától azonnal átjár az egész természet iránt érzett szeretetem.

Tudtad-e róla?

Számos termőhelye túraútvonalak közelében található, és a szép virágáért sajnos sokszor letépi. Sokan nem is tudják, milyen komoly veszélyt is jelent ez a növény fennmaradása szempontjából. Ezért inkább gyönyörködünk benne a helyszínen! A növény a virágzása után is látványos, a termések repítőkészülékeiből álló bóbítának köszönhetően.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A Vadonlesők több esetben jelezték azt is, hogy a begyűjtés mely előfordulási területén jelent veszélyt. Ilyen információk birtokában javaslatokat lehet tenni például arra vonatkozóan, hogy mely helyszínekre lenne célszerű mielőbb tájékoztató táblát kihelyezni, megelőzendő a növény letépését, kiásását.

témafelelős:
Csenge Csécs
botanikus

Szúrós csodabogyó

Ruscus aculeatus

Védett, természetvédelmi értéke:
10.000 Ft

Miért szeretem?

Az egyetemen kezdtem felfedezni az ország dényugati felében élő, mediterrán világot idéző növények sokszínűségét és csodáit. Ha nem olvastam volna már korábban a szúrós csodabogyóról, első találkozásunkkor talán vállat vonva továbbsétálok. Ehelyett azonban bámulva néztem ezt a csodát: azt a növényt, aminél semmi sem az, aminek látszik.

Tudtad-e róla?

A növény szára a hajtás végén kiszélesedik és levélformát ölt, a valódi levele, ami csak kis pikkelynek látszik, ennek a közepén csücsül. A levelek hónaljában fejlődnek a már-már jelentéktelennek nevezhető, apró virágai – azonban igen szerencsésnek mondhatja magát, aki egyszer megpillantja ezeket. Az örökzöld bokrocskák virágaiból gyönyörű piros gömbök fejlődnek, így bármikor is látjuk meg a növényt, hirtelen karácsonyi hangulatba kerülünk. Érdeemes tudni, hogy egy másik hasonló kinézetű növény is él hazánkban, az úgynevezett lónyelvű csodabogyó, azonban ez az itt tárgyalt rokonánál ritkább előfordulása.

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

Ezidáig viszonylag kevés bejelentés érkezett a Vadonleső oldalára, annak ellenére, hogy a növény örökzöld, így gyakorlatilag – ha nem is virágzó vagy termékes állapotban – egész évben megfigyelhető. Az Európai Unió a szúrós csodabogyóra is kiemelt figyelmet fordít, ezért hatévente jelentést készítünk a faj egyedszámáról, elterjedéséről és természetvédelmi helyzetéről.

Tavaszi hérics

Adonis vernalis

Védett, természetvédelmi értéke:

5.000 Ft

Miért szeretem?

A tavaszi hérics a kedvenc növényeim egyike. Évről évre csodás élmény, amikor a hideg tél után még alig éledező kopár, szürke élőhelyeken megjelennek ezek a gyönyörű napsárga szirmú, vidám kis virágok. A téli szobafogságból és a városból kiszabadulva igazán lélekmelengető élmény, amikor márciusban, akár már az első tavaszi kirándulások alkalmával találkozhatunk vele a napsütötte lejtőkön.

Tudtad-e róla?

Sok helyen a tavasz és a feltámadás jelképe. Tudományos nevét (*Adonis vernalis*) a görög mitológiából ismert szép pásztorfiúról, Adonisról kapta, aki Aphroditével folytatott románcia miatt igen balszerencsésen járt (a hölgy férje által feldühített vadkan végzett vele), és kiömlő vére nyomán fakadtak az első héricsek. A történet szerint a fiú azóta Aphrodité és az alvilági Perszephoné szerelme között lavírozva évről évre minden tavasszal feltámad, majd ősszel visszatér az alvilágba éppen úgy, mint a tavasszal kivirító, majd ősszel a föld alá visszahúzódó héricsek.

Mit tapasztaltunk? Mire használjuk az adatokat?

A növény beérkezett előfordulási adataiból jól kirajzolódik a virágzási ideje (március elejétől május elejéig) és az, hogy leginkább a középhegységeink hegyoldalain, de jellemzően a magasabb térszinteken él.

témafelelős:
Koczka Krisztina
növényökológus

témafelelős:
Bagolyiné Geng Imola
növénybiológus

Kornistárnics

Gentiana pneumonanthe
Védett, természetvédelmi értéke:
10.000 Ft

Miért szeretem?

A kornistárnics igazán megbízható növény. Őrségi kirándulásaim – ahogyan ott hívják –, csámborgásaim során sosem kellett sokat keresgélni. Hiába virít a réten a sok szín, magasodik a kékperje, a kornistárnics enciánkék virágai már messziről integetnek és jelzik, hogy ez itt egy kiszáradó kékperjés láprét.

Tudtad-e róla?

Az Őrségen kívül azonban még sokfelé akadnak olyan rétek az országban, ahol kornistárniccsal találkozhattok. Ilyenkor érdemes megfigyelni tölcsér alakú, élénk kék virágai belsejében a kis fehér pöttyöket. Sőt, ha még a virág külső felületén is találtok pöttyöket vagy inkább apró gyöngyöcskéket, valószínű, hogy a szürke hangyaboglárka petéit láthatjátok. Később ennek a ritka lepkefajnak a kikelő hernyói vöröshangyák fészkebe költöznek, ahol az utóbbiak etetik őket.

Mit tapasztaltunk? Mire használjuk az adatokat?

A kornistárnics is újabb fajok közé tartozik a Vadonleső Program palettáján. Sokfelé előfordulhat, de ritka. Adatgyűjtése igazi természetbúvároknak való feladat. A faj elterjedésével együtt képet kaphatunk a hazai mészkerülő gyepek, rétek előfordulásáról is, ahol akár a szürke hangyaboglárkára is ráakadhatunk.

Turbánliliom

Lilium martagon

Védett, természetvédelmi értéke:
10.000 Ft

témafelelős:
Bagolyne Geng Imola
növénybiológus

Miért szeretem?

Ismeretterjesztő magazinokból, növény-fotókról már gyerekkorom óta ismerem a turbánliliomot, és mindig csodáltam mutatós, rózsaszínes, pöttyös, turbán alakú virágát, amit inkább valami egzotikus tájban tudtam elképzelni, sejtelmes erdei tündérként. Nem is reméltem, hogy a hazai gyertyános-tölgyes, bükkös erdőket járva én is gyakran ráakadhatok, akár karnyújtásnyira az ösvény mellett, csak nyitott szemmel kell járnom. Azóta sokszor találkoztam ezzel a kecses erdei növényvel és már azt is tudom róla, hogy nincs két egyforma virága. A turbán alakja, a bibe, porzók kinyúlása, a foltok, pöttyök változatossága bámulatosan végtelen.

Tudtad-e róla?

Pompás virágai nemcsak a mi szemünket gyönyörködtetik, hanem számos ízeltlábúnak adnak táplálékot és bújóhelyet is. Éjjelente szenderek látogatják és porozzák be. Sajnos sok növény nem jut el virágzó állapotáig, mert az erdei vadak előszeretettel rágcsálják fiatal, bimbós hajtásait.

Ezt a csodaszép erdei növényünket nagyon fontos, hogy mindannyian csak az élőhelyén csodáljuk, ne tépjük le, vázába nem való!

Mit tapasztaltunk?

Mire használjuk az adatokat?

A faj eddig nem sok figyelmet kapott, ezért reméljük, minél többen kirándultok a hazai erdőkben, és ismeritek meg a turbánliliomot, hogy az adatgyűjtés során kiderüljön, valóban gyakori faj-e még a középhegységi erdeinkben.

Vadonleső Csapat

A Vadonleső Program csapatmunkában működik: a legtöbben a természetvédelmi szakmai háttérrel biztosítjuk, sokunkkal találkozhattok e füzet lapjain is, az egyes fajoknál, mint azok felelősei. Emellett vannak, akik az informatikai működést, vagy az arculatot, a megjelenést felügyelik. Többen az Agrárminisztérium Természetmegőrzési Főosztályán, vagy a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. Természetmegőrzési és Ökológiai Osztályán végezzük feladatainkat, de sokan önkéntes munkában, vagy alkalmi megbízással dolgozunk.

Egy maroknyi csapat, akik mind azért dolgozunk, hogy minden gördülékenyen menjen, Te minél könnyebben és szórakoztató módon küldhesd be megfigyeléseidet, az adatok pedig minél megbízhatóbbak és jobban használhatóak legyenek. Ez

a munkánk Nélkületek mit sem ér, közös sikereink pedig mindenki hasznára vannak: ha a következő generációnak legalább ugyanannyi megfigyelést lesz lehetősége bejelenteni a Vadonleső Programban, mint Nektek, akkor az azt jelenti, hogy természeti értékeinket sikerült számukra átmentenünk. Ennél nemesebb, de egyúttal felelősségteljesebb célunk pedig aligha lehet ezen a téren!

Évek Emlősei

Talán sokan nem tudjátok, de a 2014-ben elindított Év Emlőse programsorozat mögött is a Vadonleső csapata áll. Az volt a célunk, hogy minden évben egy-egy emlősfajt kiválasztva, abban az évben arra a fajra és rajta keresztül az őt érintő természetvédelmi jelenségekre, veszélyekre hívjuk fel a figyelmet. Már az indulás évében, és azóta is, a teljes év során rengeteg program és akció segíti ezt a tevékenységet: online és offline médiamegjelenések, saját rendezvények lebonyolítása és mások által szervezett eseményeken való részvétel, természetvédelmi játékok, gyermekeknek és felnőtteknek szóló pályázatok – a teljesség igénye nélkül. Kifejezett szándékunk, hogy a legkülönbözőbb művészeti ágak képviselőit, illetve más szakmák művelőit is, saját tevékenységükkel tudjuk bevonni

a programjaikba, amely kölcsönös meglelégedéssel és sikerekkel szokott megvalósulni.

A [www.vadonleső.hu/evemlose](http://www.vadonleso.hu/evemlose) oldalon mindig friss információkat találsz az éppen aktuális programjainkról.

Emlősök évről évre

2014. Keleti sün

A legnépszerűbb faj a Vadonleső Programban. Meséket és képregényeket alkottak a gyerekek róla, amelyekből vándorkiállítás járta az országot, és könyvben is megjelentettük. Ismert színészek tolmácsolták a pályaműveket a nagyközönség felé. A sün kapcsán téma volt ebben az évben a sünbarát kertgazdálkodás jelentősége, valamint felhívtuk a figyelmet a városi környezet veszélyeire.

hozzájuk, a fiatalok videóklippeket készítettek. A barlangok sérülékenységet, a díszkivilágítás természetvédelmi veszélyeit is megmutattuk.

2015. Ürge

Jelenleg az egyetlen fokozottan védett fajunk a Vadonleső Programban. Kortárs költők írtak róla verseket nekünk, amelyeket gyerekek illusztráltak rajzaikkal. Fotóművészek mutatták be képeiket, kutatók ültek össze egy általunk szervezett konferencián. Természetes gyepeink fontosságára, kezelésére, a füves repülőterek karbantartásának természetvédelmi jelentőségére hívtuk fel a figyelmet.

2017. Mogyorós pele

Csinos, szerethető rágcsálónk. Költők verseit, gyerekek eszperente költeményeit neves színészeink adták elő, amelyből film is készült. Ebben az évben az erdőszegélyek elhanyagolt természetvédelmi jelentőségére, rohamos fogyására is rávilágítottunk.

2016. Denevérek

Konfliktusos, „nemszeretem” fajcsoport (benne fokozottan védett fajokkal). Híres könnyűzenészek írtak róluk dalokat, forgattak velünk filmet. Kortárs írók mesekezdeményeit fejezték be gyerekek és rajzoltak illusztrációkat

2018. Nyugati földikutya fajcsoport

A nagyközönség számára csaknem teljesen ismeretlen, ritka és rendkívül veszélyeztetett kisemlősünk. Költők, színészek és zenészek fogtak össze, hogy az emberek megismerjék és megszeressék a földikutyát. Karikatúrák és gyerekrajzok készültek róla. A földikutya révén a szemünk előtt rejtett földalatti élővilág védelme, gyepeink jelentősége is előtérbe került.

2019. Hiúz

Fenséges, erdei csúcsragadozónk. Titokzatos, háborítatlan erdőinket lakó nagymacska. Filmplakátok készültek, gyermekrajzok születtek népszerűsítésére. A nagy kiterjedésű, háborítatlan erdők zsugorodása, fennmaradásuk jelentősége is reflektorfénybe került.

2020. Vidra

Vizeink őre. Gyermeke dalokra készült illusztrációkból és képregényekből online kiállítást rendeztünk. Vidra bemutatóhelyekre információs táblákat helyeztünk ki, megpróbáltuk eloszlatni azt a téves elgondolást, hogy tömeges halpusztító. Rajta keresztül bemutattuk a vízi élővilág sérülékeny egyensúlyát, a csúcsragadozók jelentőségét.

2021. Hermelin

A klímaváltozás egyik szemléletes elszenvedője. A sokféleséget kedveli, településektől távoli, mozaikos vízparti élőhelyegyütteseken fordul leginkább elő. Ékszereket, érméket terveztek a gyerekek róla, illetve a téli-nyári bundáját egyszerre bemutató rajzokat alkottak. A hermelinhez kapcsolódva a kutatás fontosságára, a tudáshiány veszélyeire is rávilágítottunk.

2022. Törpeegér

A mezsgyék, sövények és más szegélyélőhelyek apró rágcslója. A magas aljnövényzet, a sűrű bozót legvékonyabb ágain akrobatikusan mozog, ahol fűszálak közé ököl nagyságú, művészi fűfészket is építi. A mezőgazdaság átalakulásával, a mezsgyék és sövények, vízparti szegélyélőhelyek visszaszorulásával élőhelye egész Európában folyamatosan fogyni kezd. Ezek védelme, visszaállítása és a vegyszermentes földművelés irányába történő átalakulás hangsúlyos ebben az évben, amely rengeteg természeti érték, köztük a törpeegér megmentéséhez is hozzájárul. A fajjal kapcsolatban rengeteg akcióval és aktivitással készülünk ebben az évben.

Így írtok Ti!

A beküldött észlelésekkel sokszor megosztjátok velünk megfigyeléseitek körülményeit. Ezek olykor meglepőek, humorosak, kedvesek és nagyon tanulságosak tudnak lenni. A következőkben ezekből osztjuk meg veletek néhány kedvencünket. Ha többet szeretnétek olvasni, látogassatok el www.vadonleso.hu/nektek/igy_irtok_ti oldalra. Jó szórakozást kívánunk!

„Megpróbált átkelni a Hűvösvölgyi úton, ami a bimbózó reggeli csúcsforgalomban nála méretesebb versenyzőknek is komoly kihívást jelent. Amiben ő szintet lépett, az az, hogy átkelés előtt körülnézett, ahogy tanítják! Pontosabban: kiszaladt a felpályáig, felmérte a helyzetet, és visszament. Csak akkor indult neki újra, amikor a túloldali, befelé haladó sávban beállt a kocsisor. Akkor viszont bátran neki-vágott és átszaladt az autók mögött, majd a kerítésen át beugrott a... parkjába. Ennyi ésszel még sokra viheti ;-)”
(mókus)

Hatos-Szekander Sári (9 éves):
hermelin téli és nyári bundában

„A héricsek az erdő szélén szép nyugodtan pihentek, miközben felettük számtalan gyönyörű színpompás gyurgyalag cikázott a levegőben. Páratlan látványban volt részünk.”

„Hermelin fotózás közben néztünk farkasszemet” (zöld levelibéka)

Sebe Réka (11 éves): üregünnepe

„Tesi órán a futópályán volt egy dög-
lött példány.” (imádkozó sáska)

„Romantikus vacsora közben repkedtek
a háttérben megcsappantva a belő-
lünk táplálkozó szúnyogbandát...” (de-
nevérek)

„A kis termetű egyed fehér tündérrózsa
levelén napozott.” (mocsári teknős)

„Földszinti erkélyről lehettünk tanúi
két süni barátkozásának, vetélkedésének,
miközben diszkréten »röfögtek«.”

„A kertben dolgozik a jószág, de csak
akkor zavar, ha a virágos kertet troll-
kodja szét.” (vakond)

„A feleségem észlelte a bogarat a
konyhánkban, amit egy éles sikítással
jelzett a megfigyelést végző csapatnak.

Vas Viktória (13 éves): bogyómanók és
virágtündérek bűvös éjjel

Ezután a rémült család menekülésre
kész tagjai előtt finoman elhelyeztem
egy szemeteslapáton, majd biztonságba
helyeztem az alanyt a kertben. Mindenki
jól van.” (nagy szarvasbogár)

„Ködös, hideg téli napon a Mátrahegy
teljesítménytúra alkalmából találtunk
néhány hóvirágot a sziklák tövében”

Szöke Blanka Bianka (17 éves): élet a föld alatt

Kapcsolat, elérhetőségek

A Vadonleső Programot az Agrárminisztérium és a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. a Magyar Természettudományi Múzeum támogatásával működteti. A program honlapja: www.vadonleso.hu.

Kérdéssel, ötlettel, észrevétellel keressetek bennünket bátran az info@vadonleso.hu email címen!

Szerzők: Bagolyné Geng Imola, Bakó Botond, Bokor Veronika, Csendesné Bata Kinga, dr. Farkas Anna, Koczka Krisztina, Sashalmi Éva, dr. Takács András Attila, dr. Váczi Olivér, dr. Varga Ildikó

Fotókat készítették: Bajomi Bálint, Bokor Veronika, Csendesné Bata Kinga, Dóka Richárd, Kiss Mónika, dr. Takács András Attila, dr. Váczi Olivér

Kiadja: Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Bozzay Péter ügyvezető

Grafikai tervezés: Egi-Book Kft.

Készült az OOK-PRESS Kft. nyomdájában.

vadonleső